

Поняття хабара та його кримінально-правове значення

Михайленко Дмитро Григорович,
аспірант кафедри кримінального права ОНЮА

Для правильного застосування Кримінального закону стосовно відповідальності за одержання та давання хабара необхідно знати правову природу даних діянь, правильно оцінювати всі елементи складу даного злочину та тлумачити їх зміст. В розуміння змісту та значення хабара науковці не досягли консенсусу.

Виходячи з того, яку роль виконує хабар при вчиненні хабарництва, та аналізуючи диспозиції статей 368 та 369 КК, можна дати наступне його визначення: хабар – це те, що особа дає, а службова особа одержує за визначену службову поведінку. У Декреті РНК від 16 серпня 1921 року «Про боротьбу з хабарництвом» вперше з'явилася вказівка на одержання хабара «в будь-якому вигляді». Такий підхід до визначення предмету хабара (даний термін необхідно відрізняти від терміну «предмет хабарництва», що служить для позначення місця хабара в системі ознак складу хабарництва) зберігся і в КК України 2001р.

Якщо буквально тлумачити об'єм предмету хабара, то в нього необхідно включати все (будь-що), чим підкупується службова особа. Але, незважаючи на це, практика йде по шляху обмеження змісту предмета хабара. Так, в п.4 Постанови вказано, що предмет хабара має виключно майновий характер. Такої ж позиції притримується більшість науковців. Обмежувальне тлумачення кола предметів хабара заслуговує на увагу і, виходячи з природи хабарництва, як спеціального корисливого виду зловживання службовим становищем, є вірним, тому дана позиція повинна бути закріплена в КК.

Інколи вказують, що важливо щоб блага, які одержує винна особа, не втрачали майновий характер в кінцевому рахунку, тобто приносити майнову вигоду в подальшому, адже їх одержання в остаточному підсумку переслідує корисливу ціль і може принести майнову вигоду. Дана позиція є сумнівною.

Вважаємо, що хабарництво припускає безпосереднє одержання майнової вигоди хабароодержувачем саме від предмета хабара. Службова особа задовольняє свої корисливі потреби чи має можливість їх задовольнити саме з моменту одержання хабара, чого не відбувається у випадку отримання потенційно вигідних благ.

Обов'язково, щоб річ, яка передається в якості хабара мала вартість виражену в грошовому еквіваленті чи її можна було реалізувати. Якщо предмет хабара становить цінність лише для особи, яка його одержує, то відсутній корисливий мотив, а разом з ним і склад хабарництва. Для визнання предметом хабара майна, яке передане службовцю у тимчасове користування, необхідно встановити, чи може воно принести йому майнову вигоду. Якщо це при бажанні службової особи відбудеться в будь-якому випадку і вона це усвідомлює, то предмет хабара в наявності, якщо ні, то склад хабарництва відсутній.

В науковій літературі не має єдиного підходу до можливості визнання вступу в інтимний зв'язок предметом хабара. На нашу думку при вирішенні даного питання необхідно виходити з загального правила визнання послуги такою, що носить майновий характер, за яким послуга є майновою, якщо вона надається безоплатно чи по заниженій ціні, але підлягає оплаті. Такого роду послуги повинні звільняти хабароодержувача від розтрат в момент їх надання і цим приносити йому майнову вигоду. Виходячи з цього посилення, майновий характер носить надання сексуальних послуг службовій особі спеціально найнятою особою, оскільки її дії оплачуються і це усвідомлюється хабароодержувачем. При визначенні чи є предметом хабара вступ в статевий зв'язок з службовцем самої особи, яка зацікавлена у відповідній його поведінці, потрібно мати на увазі наступне. В нормальних людських стосунках вступ у статевий зв'язок не підлягає будь-якій оплаті, тобто відсутність його майнового характеру очевидна. Тому предметом хабара така «послуга» бути не може. Але в сучасних умовах поряд з нормальними відносинами між людьми існує і таке явище як проституція, яка надала сексуальним стосункам майновий характер, оскільки вони в цьому випадку підлягають оплаті, тому до предмету хабара відноситься надання сексуальних послуг службовцю за визначену його поведінку

особами, така діяльність яких зазвичай підлягає оплаті, про що знає споживач даної послуги. Сформульований підхід повинен поширюватися не тільки на сексуальні, а й на інші схожі на них послуги, які зазвичай не підлягають оплаті, але при визначених обставинах оплачуються.

Незважаючи на відсутність наукової полеміки щодо місця хабара в системі ознак складу хабарництва, вважаємо дану проблему теоретично складною. Переважна більшість вчених прямо називають хабар предметом злочину (хабарництва). Але аналіз поняття предмету злочину вказує на сумнівність такої позиції. Предмет злочину – це факультативна ознака об'єкта злочину, що знаходить свій прояв у матеріальних цінностях (котрі людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами), з приводу яких та (або) шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочинне діяння. Особа, даючи хабар, порушує об'єкт хабарництва не з приводу хабара та не впливаючи на нього, а навпаки використовує хабар для того, щоб досягнути порушення такого об'єкта. Крім того, предмет нерозривно пов'язаний з об'єктом злочину. В складі хабарництва речі, які передаються у вигляді хабара, стоять поза охоронюваним відношенням і належать до об'єктивної сторони злочину. Виходячи з визначення засобів вчинення злочину, як предметів матеріального світу, які використовуються злочинцем в процесі вчинення злочину, видається, що хабар є саме засобом, який застосовується хабародавцем для схилення службової особи до вчинення на його користь визначених дій.

При одержанні хабара, сам хабар не може бути засобом вчинення злочину, оскільки службова особа ніяким чином не використовує його для посягання на об'єкт. За винагороду вона готова порушити порядок здійснення своїх повноважень, тому хабар-майнова вигода в описі ознак його одержання є індикатором, який показує, що зловмисник діє, керуючись саме корисливим мотивом. Отримавши хабар, службова особа задовольняє свої корисливі потреби, тому, він становить собою продукт її злочинної діяльності.

Видається, що приведені доводи та зроблені з них висновки систематизують уявлення про хабарництво та знімають деякі існуючі суперечності в його розумінні.